

ФОРСАЙТ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: КООПЕРАТИВИ

О. В. Садовник,

кандидат економічних наук, доцент

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

В статті описані основні драйвери форсайту розвитку агробізнесу в Україні, які є визначальними при формуванні довгострокової стратегії розвитку аграрного сектору. При аналізі драйверів було встановлено роль та місце кооперативів, які можуть стати основною ланкою між споживачами та виробниками сільськогосподарської продукції. Разом з цим, описані принципи побудови кооперативів майбутнього в Україні, які мають закласти конкурентні основи зазначених формувань на світовому ринку.

Постановка проблеми. Нестабільність розвитку світової економіки, природні катаклізми, докорінна зміна свідомості молодого покоління до методів управління виробничими процесами змінюють традиційні методи передбачення та ставлять під сумнів доцільність проведення довгострокового планування. Зростаюча частота появи нових технік та технологій практично у всіх галузях унеможливило розробку якісних планів, які проектуються на базі сталого розвитку економіки. Не винятком є і сільське господарство в Україні, яке демонструє позитивну макроекономічну динаміку, істотно впливає на торговельне сальдо та залишається флагманом національної економіки. Проте, такий «фон економічного розвитку» є досить оманливий,

особливо якщо його розглянути з точки зору форсайту розвитку агробізнесу в Україні. При цьому, вагоме місце в системі розвитку агробізнесу майбутнього можуть відіграти кооперативи, які мають стати базовою складовою між споживчим кошиком (споживачем) та масштабами виробництва як традиційної, так і унікальної аграрної продукції (виробниками).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основи технології форсайту закладені в працях таких закордонних вчених як М. Ентоні, Т. Куоса, Бена Р. Матртіна, Е. Хортон, Е. Хидега та інших. Пропозиції з використання та вдосконалення методології форсайту різнопланово розглядають такі вітчизняні вчені як Л. Федулова, Т. Кваша, І. Панченко, І. Кірнос, С. Богачов, О. Соловцова та інші. Опис особливостей використання форсайту в сільському господарстві можна віднайти у роботах О. Аксьонової, К. Рулицької, Т. Кравченко, О. Садовника та інших. Основи кооперації в сільському господарстві наводяться в роботах В. Зіновчука, Ю. Лупенко, М. Маліка, С. Дем'яненка, Л. Молдаван, Ю. Лузана та інших вітчизняних вчених.

Мета та методика дослідження. В ході наукового дослідження за напрямом технології форсайту в агробізнесі групою магістрантів та молодих вчених кафедри економіки і менеджменту агробізнесу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», при застосуванні методу Делфі, мозкового штурму та методів сценарного прогнозування, було встановлено, що основними рушійними силами (драйверами) форсайтку розвитку агробізнесу в Україні є глобальні кліматичні зміни, розвиток робототехніки та ІТ-технологій, генетика, зміна споживчого кошику і динаміка змін виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в залежності від масштабу виробництва. При цьому, між двома останніми драйверами, в основі яких лежать споживачі продукції з однієї сторони та виробники з іншого, вагоме місце посідатимуть виробничі та обслуговуючі кооперативи.

Виклад основного матеріалу. Форсайт, як методологія проектування майбутнього, відносно нове явище у світі економіко-управлінських наук, яке починає привертати увагу науковців і бізнесменів та має підґрунтя стати базисом розробки стратегії розвитку не лише великих підприємств, фермерів чи кооперативів, але і галузей загалом. Під *форсайтом* ми розуміємо технологію, яка містить сукупність методів та засобів, що використовуються для реалізації фахівцями складного процесу стратегічного передбачення шляхом поділу його на систему послідовних взаємопов'язаних процедур і операцій, які мають на меті розробку концепції розвитку окремого

сегменту діяльності підприємства, галузі чи країни в цілому в середньостроковому або довгостроковому періоді [1].

В Україні форсайт-технології знаходяться лише на початковій стадії розвитку, оскільки науковці здебільшого обґрунтовують доцільність та особливості використання даного методу на рівні держави, регіону чи підприємства. Одним із перших таких проєктів в Україні є презентований в 2015 році академіком НАН України М. Згуровським «Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти» [2]. В зазначеній праці головними кластерами, які зроблять найбільший внесок в економіку України у 2020-2030 роках, можуть стати аграрний сектор (очікувана частка внеску в економіку 17%), військово-промисловий комплекс (15%), інформаційно-комунікаційні технології (12%), створення нових речовин і матеріалів, нанотехнології (12%), енергетика (11%), високотехнологічне машинобудування (8%), інші кластери економіки (25%).

Проведені дослідження на кафедрі економіки і менеджменту агробізнесу КНЕУ не лише підтвердили обґрунтованість вищенаведеного форсайту, але і поглибили форсайт аграрного сектора, який, на думку багатьох науковців, має всі підстави посісти провідне місце в розвитку економіки України в довгостроковому періоді. Змінивши лише часові рамки форсайту та обравши за основу 2035-2040 рр., було визначено 5 головних рушійних сил (драйверів), які кардинально можуть змінити агробізнес в Україні:

1) глобальні кліматичні зміни – найбільш вагомий та основний драйвер, який найскладніше прогнозується через нестабільність змін в зовнішньому середовищі. За суттєвих раптових змін докорінно може вплинути на напрям розвитку нижченаведених драйверів;

2) розвиток робототехніки та ІТ-технологій – має чітку тенденцію розвитку, прогнозований драйвер до моменту виникнення нових технологій в системі виробництва та обслуговування агробізнесу;

3) генетика - драйвер, який націлений на зміну генетичного коду живих організмів з метою підвищення результативної ознаки та економічного ефекту;

4) зміна споживчого кошику – ринковий фактор, який включає смаки споживачів, динаміку споживання продуктів харчування, темпи росту населення та економічного благополуччя;

5) динаміка змін виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в залежності від масштабу виробництва (масштаб виробництва) – визначає співвідношення обсягів виробництва та переробки сільськогосподарської продукції агрохолдингами,

середніми, дрібними виробниками, фермерами та в підсобних господарствах населення.

Групою було визначено, що інші драйвери, такі як трудові та земельні ресурси, уречевлений капітал, ефективність виробництва тощо, в довгостроковому періоді форсайту не маю великої ваги (на відміну від короткострокового періоду, в якому ці драйвери мають обернену вагу) та є похідними або складовими 5-ти обраних драйверів. Додатково була розроблена схема взаємозв'язків між головними драйверами, та виявлено, що основною акумулятивною ланкою між споживчим кошиком та масштабом виробництва можуть стати виробничі та обслуговуючі кооперативи. При цьому, мова йде про середніх та дрібних виробників унікальної натуральної аграрної продукції та споживачів, які будуть готові платити за таку продукцію. У той же час, агрохолдинги та великі виробники масової аграрної продукції ефективно зможуть працювати без кооперативів, самостійно впроваджуючи різні види та принципи кооперації.

Слід відзначити, що під впливом світових трендів розвитку, особливо робототехніки та ІТ-технологій, виробничі та обслуговуючі кооперативи майбутнього в агробізнесі докорінно відрізняться від сучасних світових, оскільки мінімізації помилок у виробничих процесах й обслуговуванні робототехнікою, швидкість та зручність отримання необхідної інформації споживачами, бажання споживача спростити процедуру купівлі, обравши товар з більш зручними для себе характеристиками за відповідну ціну, вже сьогодні розвивають он-лайн ринки, які є прототипом майбутнього заготівельно-збутового кооперативу. Тому при створенні кооперативів та розвитку кооперації вже сьогодні потрібно орієнтуватись на діяльність найкращих кооперативів світу.

Наприклад, «ZEN-NOH» (національна федерація сільськогосподарських кооперативів Японії) налічує близько 1200 кооперативних спілок, обслуговує біля 4,8 млн асоційованих членів. Кооператив охоплюють всі сегменти агробізнесу – від виробництва рису до потужних логістичних центрів та міжнародного трейдингу, кількість співробітників корпорації становить понад 8000 осіб по всьому світу, а обсяг виручки від реалізації, станом на 2015 рік, був оцінений у 48,7 мільярдів доларів. Інший приклад - кооператив «CHS» в США, налічує більше 1,100 кооперативів та 75 тисяч фермерів, а також 20 000 привілейованих акціонерів. Кооператив має офіси в Австралії, Китаї, Південній Кореї і Тайвані, Швейцарії, Боснії, Болгарії, Угорщині, Румунії, Росії, Сербії, Іспанії та Україні, а чистий дохід у 2015 році склав 34,6 мільярдів доларів [4]. Ще можна говорити і про іспанський

«Мандрагон», систему кооперативів Франції чи трирівневу систему кооперації в Німеччині, проте неупередженим фактом залишається, що послугами кооперативних організацій користується половина населення планети, у світі працює Міжнародний кооперативний альянс, до якого входять 292 кооперативні організації з 95 країн, представляючи інтереси понад мільярда людей.

Тому розвиваючи кооперативний рух в аграрному секторі України доцільно враховувати форсайт розвитку агробізнесу та вплив його головних драйверів на економіку. Потрібно створювати кооперативи, які будуть вирізнятися в світовому полі технологічними та маркетинговими новаціями, враховуватимуть смаки споживачів та організаційні особливості виробничих процесів в сільському господарстві чи при виробництві продуктів харчування. Створювати аграрні кооперативи на застарілих принципах – це повернутися до тенденцій розвитку світової економіки та людства «спиною», ігноруючи всі можливі конкурентні переваги, які формувалися в агробізнесі України століттями.

Висновки. Отже, аграрні виробничі та обслуговуючі кооперативи України мають орієнтуватися на світові прогресивні комунікативні тенденції розвитку людства, беручи за основу розвиток ІТ-середовища, науки і техніки, смаки та вподобання споживачів щодо простоти, надійності та ефективності пошуку продуктів з необхідними характеристиками відповідної якості за відповідну ціну. Лише наведені принципи розвитку кооперативів дозволять якісно поєднати конкурентні переваги виробників агропродукції, світові методи управління та маркетингу і закріпити лідируючі позиції за Україною на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки.

Список використаних джерел

1. Садовник О.В. Розвиток форсайту та його вплив на прогнозування продуктово-ринкової стратегії агробізнесу в Україні / О. В. Садовник // Стратегія економічного розвитку України: зб.наук.праць. – К.: КНЕУ, 2016 – Вип. 39 — с. 126-136
2. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський // Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з

- геоінформатики та сталого розвитку. — Київ : НГУУ «КП», 2015. — 136 с.
3. Як працюють аграрні кооперативи в різних країнах [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://carefield.com.ua/blog/id/jak-pracjujut-agrarni-kooperativi-v-riznih-krajinah-136/>
 4. Кооперативи-гіганти: як об'єднання фермерів стали національними лідерами [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://agravery.com/uk/posts/show/kooperativi-giganti-ak-obednanna-fermeriv-stali-nacionalnimi-liderami>